

IN VOGELVLUCHT

ST. JACOBIPAROCHE

Paul Paris

St. Jacobiparochie is één van de drie dorpen die door Hollandse kolonisten aan het begin van de 16e eeuw in de polder Het Bildt werden gesticht. Het Bildt is een centraal gelegen polder in de voormalige Middelzee. Samen met andere polders past het in de inpolderingstraditie van dit deel van Friesland die een tijdsbestek van zeven eeuwen beslaat.

DE MIDDELZEE STREKTE ZICH EERTIJD ALS een trechtervormig zeegat uit vanaf de Waddenzee tot ten zuiden van Leeuwarden. Door natuurlijke opslibbing was dit estuarium omstreeks het jaar 1000 voor een groot deel verand. Hierdoor werd het mogelijk de Middelzee gaandeweg in te polderen. Vanaf 1200 werd met inpoldering vanaf de binnenrandzone begonnen.

Elke nieuwe inpoldering begon als een aanwas tegen een bestaande dijk. Was door opslibbing de aanwas groot genoeg geworden, dan werd het nieuw gewonnen land definitief

beschermd door de aanleg van een dijk. Aldus werd in de loop der eeuwen de Middelzee sektorgewijs ingepolderd, waarbij de aanwas-polders zich steeds verder noordwaarts verplaatsten. Het Bildt — afgeleid van Bil ('het aangeslibde') — herinnert aan deze eeuwenlange inpolderingsgeschiedenis.

Van de polders in de Middelzee vormt Het Bildt met 5000 ha de meest uitgestrekte. Deze centraal gelegen polder werd in 1505 definitief bedijkt. Deze inpoldering werd uitgevoerd op initiatief van vier Hollandse edelen: Thomas Beuchelaar en de gebroeders Jacob, Floris en Dick van Wijngaarden. Deze lieden kregen na lang onderhandelen van de toenmalige heer van Friesland — Georg van Saksen — toestemming tot inpoldering van een uitgestrekt buitendijks gebied. De aanleg van de 15 km lange dijk (thans Oude Bildtdijk) werd door Hollandse arbeiders met schop en kruiwagen uitgevoerd; een voor die tijd gigantisch karwei. De Hollanders stichtten een drietal kolonies nl. Wijngaarden, Altoena en Kijfhoek. Later werden deze kolonies genoemd naar de heiligen waaraan de kerken waren gewijd: St. Jacobi-, St. Anna- en Vrouwenparochie.

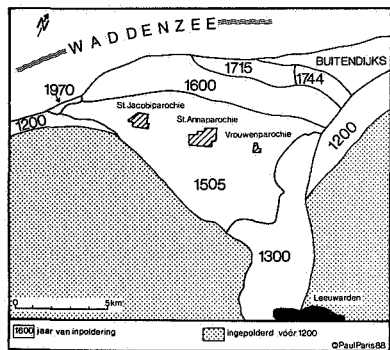
Aan de Hollandse invloed in dit bijzondere stukje Friesland herinnert verder de taal. De Bilkert spreekt een dialect dat ligt tussen het Stadsfries en het Westfries. Ook aan de bouw

van de boerderijen is af te leiden dat wij hier niet met een traditionele Friese streek te maken hebben. De boerderijen zijn hier niet van het bekende stelp of kop-hals-romp type, maar worden als winkelhaaktype ingedeeld. Dit slaat op de vorm van de plattegrond, waarbij het woonhuis en bedrijfsgedeelte niet — zoals bij het kop-hals-romp type — min of meer in elkaars verlengde liggen. Bij het winkelhaak type staat het bedrijfsgedeelte juist haaks op het woonhuis.

Ook volgens de huidige maatstaven werd aan het begin van de 16e eeuw de polder Het Bildt rationeel verkaveld: sloten en wegen werden volgens een rechthoekig patroon aangelegd. Daar waar hoofdwegen elkaar kruisten werden dorpen gesticht, zoals de drie parochies, waaronder St. Jacobiparochie.

Tot op heden heeft dit dorp zijn regionaal agrarisch karakter behouden. De bebouwing is gekoncentreerd langs twee wegen met bij het kruispunt centraal geplaatst de monumentale kerk gebouwd volgens waterstaatsgoethiek. Tot dichtbij het centrum staan tussen de burgerhuizen de boerderijen, waarvan enkele hun agrarische bestemming inmiddels hebben verloren.

Op de achtergrond het hoekige verkavelingspatroon van het akkerland. Het Bildt kent vanouds de verbouw van pootaardappelen, met daarnaast koolzaad en bloembollen. Gezien de grote waarde van de streek voor de akkerbouw, is er ook de laatste decennia nog steeds een sterke behoefte om een buitendijks gebied in te polderen. De laatste inpoldering was in 1970. Sindsdien is er echter een kentering gekomen in het eeuwenlange gebruik van inpolderen. Zoals op het kaartje te zien is, ligt in het noordoosten nog een buitendijksgebied dat zich nog verder langs de kust uitstrekt tot Holwerd. In 1979 werd een verzoek van de provincie Friesland door het Rijk afgewezen om deze ca. 4000 ha grote kwelder in te polderen. Zoals minister-president Van Agt destijds toelichtte 'pootaardappelen zijn mooi, maar de Waddenzee is mooier'. Deze uitspraak hield echter niet in dat hiermee de strijd om de kwelder was beslecht. Nog in 1987 werd door de provincie de landaanwinningmaatschappij NV De Bildtpollen genoodzaakt een illegale zomerdijk af te graven. Het is overigens nog steeds onzeker wat met dit buitendijks gebied gaat gebeuren. Zolang de bestaande dijk nog niet op Delta-hoogte is gebracht, zal deze onzekerheid voorlopig nog wel blijven. ●

Inpoldering van de Middelzee door de eeuwen heen